

Yayın Deęerlendirme:

“SÖZLERİN SOYAĞACI” ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Yard. Doç. Dr. Burhan PAÇACIOĞLU*

Sevan Nişanyan tarafından hazırlanılan ve Adam Yayınları arasında 2002 yılında yayımlanan "**Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü-1**" adını taşıyan kitap, Türkçeye girmiş olan yüzlerce yabancı kökenli kelimeyi içermektedir. Yazar kitabında bu kelimelerin hangi dillerden dilimize girmiş olduklarını belirtip bunların kökenleriyle ilgili gerekli bilgileri kısaca vererek Türk diline bazı katkılarda bulunmuştur. Bu katkılarında dolayı kendisini tebrik ediyoruz.

Ancak kitabın bibliyografya kısmından öğrendiğimize göre sayın yazarın, pek çok yabancı Türkologun eserlerinden faydalanmasına karşılık, bu konuda yazdığı makale ve kitaplarla kendisini kabul ettirmiş olan Hasan Eren, R. Rahmeti Arat, Talat Tekin, Zeynep Korkmaz, Necmettin Hacıeminoğlu, Kemal Eraslan, Ahmet B. Ercilasun, Osman Fikri Sertkaya... gibi Türk araştırmacıların yayınlarını görmemiş olması büyük bir eksikliklerdir. İşte bu eksiklik nedeniyledir ki kitapta tespit ettiğimiz bazı yanlışlıklara düşülmesi kaçınılmaz olmuştur.

Biz, bu yazımızda, kitapta yer alan; " *...Eksiklerim çoktur. Yanlışlarımın da az olmadığını tahmin ederim. İlerki baskılarda yanlışlarımın düzeltilmesi ve eksiklerimin telafi edilebilmesine yönelik her katkıyı minnetle karşılayacağım.*" ifadesinden hareketle, sadece etimolojileri yanlış yapılmış olan Türkçe kelimelerle, etimolojileri hiç yapılmamış olan Türkçe kelimelere değinmek istedik.

Kitaptaki bazı kelimelerle ilgili eksiklik ve yanlışlıkları iki grup hâlinde incelemek uygun olacaktır. Bunlardan birinci grupta yer alanlar; yazar tarafından yanlış veya eksik izah edilen kelimeleri, ikinci grupta

---

* Cumhuriyet Üni. Fen-Ed. Fak. SİVAS

yer alanlar ise yazarın üzerinde herhangi bir yorum yapmadığı kelimeleri içermektedir.

1. Açıklaması Yanlış veya Eksik Yapılmış Kelimeler

angut : tüyleri kiremit renginde, ördeğe benzer kuş

[SS'de ET *angit* ördeğe bezeyen bir tür kuş • Karş. Erm *ankut* "merhametsiz, anlayışsız" < *kut* "merhamet, anlayış"] (s.40)

SS'de Ermenice "merhametsiz, anlayışsız" anlamına gelen "*ankut*" ismiyle karşılaştırılması gerektiği belirtilerek, kelimenin Ermeniceden geldiği ima edilmeye çalışılmıştır. Bu kelime hakkında Hasan Eren, ses yansıması olan "*añ*" isminden '+*kır*-' ekiyle önce "*añkır*-" fiili yapıldığını, daha sonra da bu fiilden '-*t*+' fiilden isim yapma ekiyle "*añkır-t*" isminin türetildiğini belirtiyor.² Ancak Türkçede "*añkır*-" fiilinin kullanımına rastlanmamaktadır.

Bizce bu kelime ET'de "korkmak, aptallaşmak" anlamına gelen "*añ*- / *eñ*-" fiilinden, fiilden isim yapma eki olan '-*gut*+' ekiyle türetilmiştir (*ör-güt*, *kız-gut* 'zahmet, ceza', *çer-güt* '(kahraman', *sor-gut* 'yudum' vb.). Kelimenin halk arasında anlayışsız, aptal kişiler için de kullanılması bunun bir göstergesidir.

apış : iki bacak arası

[SS'de ET *abımak* gizlemek, saklamak] (s.44)

SS'de bu kelimenin, "gizlemek" anlamındaki "*abı*-" fiilinden geldiğine işaret edilmektedir.

Bizce kelime, gizlemek anlamındaki "*abı*-" fiilinden değil, "bacakları açmak" anlamındaki "*apış*-" fiilinden, önce fiilden isim yapma eki olan '-*ış*+' ekiyle "*apışış*" şeklinde isim olmuş ve daha sonra haplogie (hece yutumu) sonucunda "*apış*" hâlini almıştır. (*burgaş-ış* 'kıvrım', *bog-ış* 'eklem', *ar-ış* 'adım' vb.)

aşığı : aşağı, aşağıya doğru

[SS'de ET *aşaru aşağı doğru < *aş aşağı] (s.50)

SS'de aşağı anlamındaki "*aş*" isminden geldiğine işaret edilen kelimenin hangi ekle "*aşığı*" şekline girdiği doğrusu düşündürücüdür.

Çünkü Türkçede ne "aşağı" anlamında '*aş*' ismi ne de '+*agı*+' diye yön belirten bir isimden isim yapma eki bulunmaktadır.

Bizce kelime, önce "*aş*-" fiilinden, '-*ak*+' fiilden isim yapma ekiyle "aşağı" anlamında "*aşak*" olmuş, daha sonra da '+*a*+' yönelme hâl ekini alarak "*aşaka*" şekline girmiştir. İki ünlü arasında kalan '*k*' ünsüzü sedalı-

1 SS: Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

2 Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara, 1999, s. 13.

laşarak 'g'ye dönüşüp *aşaka* > *aşığı* şekline girmiştir. Aşağı anlamına gelen "*aşak*" şeklinin Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemine ait eserlerde sıkça kullanılmış olması da bu görüşümüzü desteklemektedir.

balta : kesmek, yarmak gibi işler için kullanılan ağaç saplı , demir araç

[SS'de (Moğ balta) = ET *baltu/ baldu* • Karş. Akad *paltu* "balta". Ortadoğu kültürlerinden çok eski bir alıntı olduğu düşünülebilir.] (s.58)

Bize göre bu kelime, yarmak anlamındaki "*bal-*" fiilinden, fiilden isim yapma eki olan '*-du+/-dü+*' ekiyle türetilmiştir. Bu ek genellikle de âlet ismi yapmaktadır: *sin-du 'makas'*, *dög-di 'çekiç'*, *kıp-tı 'makas'*, *egdi 'ağaç oymakta kullanılan oluklu aygıt' vb.* Türkçede *bal-ıg* "yara, yaralı", *bal-ık-* "yaralanmak" sözcüklerinin bulunması da "*bal-*" fiil kökünün varlığını göstermesi açısından önemlidir.

bark : hane, mülk

[SS'de ET *bark* varlık, mülk • ET *bar* (var) sözcüğüyle bağlantısı düşünülebilir.] (s.60)

SS'de bu kelime ile *bar* (var) sözcüğünün ilişkisine değinilmektedir. Halbuki kelime Moğolcada "inşa etmek" anlamına gelen "*barı-*" fiilinden, '*-k+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *barı-k* > *bark* (*orna-k 'yer, mahal'*, *övü-k 'değirmen taşı'*, *taya-k 'destek' vb.*)

burun : koku olma, soluma organı

[SS'de ET *burun* koku alma organı, çıkıntı, uç • ET bu (buğu, buhar) sözcüğüyle ilgisi açık değildir.] (s.77)

Aslında kelime "kokmak" anlamındaki "*bur-*" fiilinden, '*-un+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. (*bul-un 'esir'*, *kele-n 'dil'*, *bog-un 'boğum, mafsal'*, *kışe-n 'bağ, köstek' vb.*)

çakı : açılıp kapanan bir veya birkaç ağızlı cep bıçağı

[SS'de Moğ *çaqu* açılıp kapatılabilen bıçak.] (s.89)

Bu kelime, "parçalamak, kesmek" anlamındaki "*çak-*" fiilinden, '*-gu+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş olmalıdır. *çak-gu* > *çakı* (*bile-gü, biti-gü 'kalem'*, *gözün-gü 'ayna'*, *sür-gü 'mala'*, *sün-gü, törpi-gü 'rende' vb.*)

çerçi : köyleri dolaşarak alış veriş yapan satıcı

[SS'de pazarcı, işportacı *çertçi* = *çertçi* < ET *çertmek* kırmak, kenarından kesmek] (s.92)

SS'de, ET'deki "kırmak, kenarından kesmek" anlamındaki "*çert-*" fiilinden türetildiği belirtilmektedir.

Bu kelime "*çert-*" fiilden değil, Kitab-ı Gunya'da da geçen "eşya, malzeme" anlamındaki "*çert*" isminden, '+çi+' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *çert+çi* > *çerçi* (*betik+çi 'yazıcı', çögen+çi 'cevgan oyuncusu', ersek+çi 'fahişe' vb.*) Zaten anlam olarak bakıldığında da kelimenin eşya satan anlamının bulunduğu görülmektedir.

çıplak : üstünde giysi veya örtü bulunmayan

[SS'de *çıplak* = CIBILDAK] (s.93)

SS'de bu kelime "çıplak" anlamına gelen "*cııldak*" kelimesine gönderme yapılmış ve onun da suda yıkanma sesi olan *cıbil* ses yansımasından türetildiği belirtilmiştir. Kelime eski kaynaklarda *çılbağ* olarak geçmektedir. "Soymak" anlamına gelen "*çılba-*" fiilinden, '-k+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş olduğu açıktır. Kelime daha sonra metathese (göçüşmeye) uğrayarak "*çılbağ, çıplak*" şekline girmiştir.

diri : yaşamakta olan, yaşayan, canlı

[SS'de ET *tirig* canlı <* *tir* sağ, sağlam, güçlü] (s.111)

Görüldüğü gibi SS'de bu kelimenin "sağ, sağlam, güçlü" anlamındaki "*tir*" isminden türetildiği belirtilmektedir.

Halbuki kelime; "yaşamak" anlamındaki "*tir-*" fiilinden, '-ig+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş ve daha sonra da Türkçede sık görülen sondaki 'g' ünsüzünün düşmesi sonucu *tirig* > *tiri* > *diri* şekline girmiştir. (*bil-ig* > *bili*, *tiz-ig* > *dizi*, *kiç-ig* > *kiçi* vb.)

gölet : küçük su birikintisi, gölcük

[SS'de *göl*+ Fr *-ette* küçültme eki] (s.162)

Bu kelimenin SS'de gösterildiği gibi, Fransızca olan '*ette*' ekiyle türetilmiş olması mümkün değildir. Hasan Eren bu kelimenin "*göl*" isminden, bir küçültme eki olan '+*(e)t+*' ile türetilmiş olduğunu belirtmekte ve bu ekin her ne kadar yaygın olmasa da daha önceden *baş+at* "pınar", *kol+at* "iki tepe arasındaki uzun çukur" gibi kelimelerin yapımında kullanılmış olduğunu ifade etmektedir. Kelime Orhun Yazıtları'nda, Muhakemetü'l- Ligateyn'de küçük su birikintisi anlamına gelen "*kölek*" şeklinde kullanılmıştır.

karga : tüyleri kara renkte olan bir kuş

[SS'de ET *karga* karga, lânet kuşu ET *karga-* : KARGA, KARGIŞ] (s.223)

SS'de bu kelimenin Türkçedeki "*karga-*" "'lânetlemek' fiilinden geldiğine işaret edilmektedir.

Halbuki Clauson, Brockelman, Bang vb. bir çok dilcinin de belirttiği gibi, kelime karganın çıkarttığı ses yansımasından türetilmiştir. Kelimenin anlam olarak da lânetlemekle ilgisinin bulunmamaktadır.

kasık : ağzın içi, avurt

[SS'de ET *kasıg* ağzın iç tarafı, avurt < *kasmak* ürpermek] (s.225)

SS'de "ürpermek" anlamındaki "*kas-*" fiilinden türetildiği belirtilen bu kelime, aslında "kısmak, daraltmak" anlamındaki "*kas-*" fiilinden, '-*ıg+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. Çünkü kelimenin anlam olarak da ürpermeyle değil, kasmakla, kasılmakla ilgisi bulunmaktadır. (*aş-ık 'akıntı', bat-ık 'çökük', kar-ık 'oyuk', kıs-ık 'kasık' vb.*)

kısır : üreme imkânı olmayan, döl vermeyen; verimsiz

[SS'de ET *kısır* doğurmayan insan veya hayvan • Ar *qasr* (eksiklik, kusur) sözcüğüyle ilişkili olması ihtimal dahilindedir.] (s.236)

SS'de Arapçadaki "eksik, kusur" anlamına gelen "*qasr*" sözcüğü ile ilişkisi olabileceği belirtilen bu kelime, bize göre Türkçedeki "*kıs-*" fiilinden, '-*ır+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir (*bil-ir, ag-ır, bil-ir, obur* <*op-ur, un-ur 'güçlü', yat-ır vb.*)

kova : su veya sulu şeyleri içine koyup taşımaya, kuyudan su çekmeye yarayan, üstünden kulplu kap

[SS'de ET *kov*¶a < *kovi* içi boş] (s.251)

SS'de bu kelimenin "içi boş" anlamındaki "*kovi*"dan geldiği belirtiliyor.

Aslında kelime, "*kovi*" ismiyle ilgili olmayıp Moğolca kova anlamındaki "*koboga*" kelimesinin değişimi sonucu ortaya çıkmıştır. *koboga* > *kovga* > *kova*

kötek : sopa; sopayla atılan dayak

[SS'de Fa *küteng* çırpıcı tokmağı, ağır sopa = *kündek* kısa sopa] (s.253)

SS'de Farsçadan alınma bir kelime olduğu belirtilen bu sözcük aslında Türkçedir. Çünkü kelime, Türkçede "dayak atmak, dövmek" anlamında kullanılan "*köt-*" fiilinden, fiilden isim yapma eki olan '-*ek+*' ekiyle türetilmiştir. (*aş-ak 'dağın eteği', bin-ek, kes-ek, kon-ak vb.*)

oya : ince dantel, işleme

[SS'de Yun *úia ovia* EYun *ôia* giysilerin yanına tığla işlenen süs, kenar işleme] (s.335)

Görüldüğü gibi bu kelime SS'de Yunanca olarak belirtmiştir.

Bize kelimenin Yunanca ile ilgisi yoktur. Kelime, Türkçedeki "dikmiş dikmek" anlamında kullanılan "*oy-*" fiilinden, '-*a+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. (*oy-mak 'yüksük', oy-u- 'dikmiş dikmek, oy-ul-ga 'elle yapılan kalın seyrek dikmiş'*)

tara- : (saç) taramak

[SS'de ET *taramak* = *targamak* saç taramak •Karş. Fa târ (saç, tel)]
(s.432)

SS'de bu kelimenin Farsçadaki saç, tel anlamına gelen "*târ*" ismiyle ilgili olabileceği belirtiliyor.

Bize göre bu kelime, Türkçedeki "dağıtmak" anlamına gelen "*tar-*" fiilinden '*-ga-*' fiilden fiil yapma ekiyle türetilmiştir. *targa-* > *tara-* (*targa-t-* '*dağıtmak*', *targa-k* '*tarak*')

taşak : erkeklik bezi, haya

[SS'de ET *taşak* taşan şey, husye > TAŞ-] (s.434)

SS'de "*taş-*" fiiline gönderme yapılarak bu kelimenin fiilden türetildiğine işaret edilmektedir.

Halbuki kelime "*taş-*" fiilinden değil, "*taş*" isminden, bir küçültme ve benzetme eki olan '+*ak+*' ile türetilmiştir. (*baldır+ak* '*şalvar*', *baş+ak* '*ok temreni*', *bor+ak* '*alçı taşı*', *kav+ak* '*oyuk*', *kol+ak* '*çolak*', *koy+ak* '*vadi*' vb.)

tavşan : hızlı koşan bir memeli türü

[SS'de ET *tavışgan* tavşan < *tavramak* hızlı olmak] (s.435)

SS'de bu kelimenin "hızlı olmak" anlamındaki "*tavra-*" fiilinden geldiği belirtilmektedir.

Halbuki kelime, Türkçedeki "koşmak, sıçramak" anlamına gelen "*tabış-* / *taviş-*" fiilinden, '*-gan+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *tabışgan* > *tavişgan* > *tavşan* (*oña-gan* '*iyileşen*', *otla-gan*, *sapıt-gan*, *yıldıra-gan* '*daima parlayan*' *yoşul-gan* '*daima akan*' vb.)

teleme : maya ile kestirilmiş süt, tuzsuz peynir

[SS'de Fa *delmek* / *deleme* taze peynir] (s.440)

SS'de Farsçadan geldiği belirtilen kelime, Türkçedeki "pıhtılaşmak" anlamında kullanılan "*tele-*" fiilinden, '*-me+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. (*bazla-ma* '*sac pidesi*', *bulga-ma* '*yağsız bulamaç*', *çevir-me* '*şişte kızartılmış kuzu*', *sögül-me* '*kebab*' vb.)

tombul : şişman, dolgun

[SS'de ET *tom* yuvarlak • -bul ekinin mahiyeti açık değildir]
(s.449)

SS'de "*-bul*" ekinin mahiyetinin açık olmadığı belirtiliyor. Aslında kelimenin kökü "*top*" ismi olup '*-bul+*' ekiyle değil, '+*ul+*' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. Yani kelime *top+ul* > *tonbul* > *tombul* şeklinde bir değişim izlemiştir. Kelime bünyesinde bulunan ve daha sonra '*b*' ünsüzünün etkisiyle '*m*' ünsüzüne dönüşen '*n*' sesi sonradan türemiştir.

tosun : haşarı; vahşi tay; burulmuş erkek dana

[SS'de ET *tosun* haşarı (at veya insan) <*tosmak* kafa vurmak > TOS] (s.451)

SS'de bu kelimenin "kafa vurmak" anlamındaki "*tos-*" fiilinden yapıldığı belirtiliyor ve bunun bir ses yansıması olduğuna işaret ediliyor.

Halbuki bu kelime, Türkçede "inatçılık etmek" anlamındaki "*tos-*" fiilinden, '*-un+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş bir isimdir. (*ak-ın* 'asker', *bog-un* 'mafsal'çık-ın 'bohça', *ör-ün* 'saç örgüsü', *sag-ın* 'aşk mecnunu vb.)

türlü : çeşit çeşit, muhtelif

[SS'de ET *türlüg* karışık, çeşitli < *türmek* dürmek, bohça etmek] (s.458)

SS'de "dürmek, bohça etmek" anlamına gelen "*tür-*" fiilinden türetildiği belirtilen kelimenin bu kökle ilgisi yoktur.

Kelime, "çeşit" anlamındaki "*tür*" isminden, '+*lüg+*' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *türlüg* > *türlü* (*tözüm+lük*>*tözümlü* 'sabırlı', *tük+lük*>*tüglü* 'tüylü', *ülüg+lük*>*ülüglü* 'kısmetli' vb.)

yavşak : bit yavrusu, sirke

[SS'de ET *yavsı* bit yavrusu] (s.479)

SS'de bu kelimenin sadece ET'deki karşılığı verilmekle yetinilmiştir.

Halbuki "yavşak" kelimesinin "*yavsı*" ile bir ilişkisi yoktur. Bu kelime "*yapış-*" fiilinden '*-ak+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *yapışak* > *yavşak* (*amır-ak*>*amrak* 'sevgili, âşık', *batır-ak*>*batrak* 'mızrak', *kes-ek* vb.)

yüce : yüksek, ulu, büyük

[SS'de yüksek = *yügce < ET *yüg kalkık, kalkmış < ET *yümek kaldırmak] (s.483)

Görüldüğü gibi SS'de bu kelimenin "*yü-*" fiilinden türetildiği belirtilmektedir. Bu görüş tamamen yanlıştır.

Çünkü kelimenin aslı "*uç*" olup, daha sonra başta 'y' türemesiyle *yuca* > *yüce* şekline girmiştir. Bu da kelimenin "*uç-*" fiilinden, '*-a+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş olduğunu göstermektedir. (*aş-a* 'fazla, kıy-a 'sert', *oz-a* 'uzak', *tol-a* 'dolu', *tud-a* 'tehlike' vb.)

2. Açıklama Getirilmemiş Kelimeler

SS'de bazı kelimelerin sadece anlamı verilmiş, kelimenin kökeni ve yapısı hakkında bir açıklama getirilmemiştir. İşte bu kelimelerden bazıları:

alacık : göçebe çadırı ET *alaçuk* / *alaçu* (s.33)

Bu kelime "kulübe" anlamına gelen "*alak*" isminden, '+çuk+' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *alakçuk* > *alaçık* (*ogul+çuk 'ana rahmi', sarma+çuk 'bir çeşit şehriye', tagar+çuk 'küçük torba vb.'*)

balçık : yapışkan , mil ET *balçık* / *balçuk* (s.57)

Aslında bu kelime "çamur" anlamındaki "*balık*" isminden, '+aç+' küçültme ekiyle türetilmiştir. Önce *balkaç* olan kelime metathese (göçüşmeye) uğrayarak *balçık* şekline girmiştir. (*irk+eç 'erkek keçi', kol+aç 'kulaç', ök+eç 'iki yaşında erkek koyun', top+aç vb.'*)

çaput : eski bez parçası, paçavra, yama ET *çapgut* (s.90)

Kelime Clausen'e göre, kesmek parçalamak anlamındaki "*çap-*" fiilinden, '-gut+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. Farsçada kullanılan *çabgut*, *çagbut* şekilleri Türkçeden alınmıştır. *çapgut* > *çaput* (*kız-gut 'zahmet, ızdırıp', çer-güt 'kahraman', sor-gut 'yudum vb.'*)

çolak : çolak, tek kolu sakat olan ET *çolug* (95)

Kelimenin Türkçede kullanılmış olan ve "sakatlanmak" anlamındaki "*çol-*" fiilinden, '-ak+' fiilden isim yapma ekiyle türetildiği açıktır. (bk. yavşak)

enik : etobur hayvan yavrusu ET *enük* (s.129)

Kelime Türkçede "doğurmak" anlamındaki "*yeni-*" fiilinden, '-k+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *yenik* > *enik* (*varu-k>oruk 'gün ışığı', yit-ik>itik 'kayıp' vb.'*)

erkek : insan ve hayvanın dölleyici olanı ET *erkek* (s.132)

Kelime "koç" anlamındaki "*irk*" isminden, '+ek+' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *irk+ek* > *erkek* (bk. taşak)

eşik : kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak; ev; kapı ET *eşik* (s.134)

Türkçedeki "örtmek" anlamında olan "*eşü-*" fiilinden, '-k+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. Eşik kelimesi, anlam olarak da kapının altındaki boşluğu kapatan kısımdır. (bk. enik)

göbek : yağ bağlamış şişman karın ET *köpek* (s.162)

Bu kelime Türkçedeki "şişmek, kabarmak" anlamında kullanılan "*köp-*" fiilinden, '-ek+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş. *köpek* > *göbek* (bk. yavşak)

imece : birçok kimsenin el birliği ile bir kişinin veya bir topluluğun işini görmesi ve böylece işlerin sırası ile bitirilmesi.

[SS'de yardımlaşma ile yapılan iş ≈ ?] s.197

SS'de kaynağı bilinmeyen kelime olarak gösterilen sözcük, "yardım" anlamına gelen "*üme*" isminden, '+ci+' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. (bk. çerçi)*ümece* > *ümece* > *imece*

kağnı : ağaçtan yapılmış, öküzlerle çekilen bir tür yük arabası ET *kañlı* (s.214)

Eski Türkçede "teker" anlamına gelen "*kañ*" isminden, '+lı+' isimden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *kañlı* > *kağnı* (*azıg+lı 'vahşi, ıs+lı 'mamur', tugag+lı 'tırnaklı, yarag+lı 'silahlı' vb.*)

kanat : kuşlarda uçmayı sağlayan organ (s.219)

Bu kelime, Moğolcada "kuş kanadındaki büyük tüy" anlamına gelen "*kana*" isminden çokluk ifadesine sahip olan '+t+' ile türetilmiştir. (*alpagu+t 'askerler', bayagu+t 'zeninler, urungu+t 'savaşçılar' vb.*)

kaplıca : ılıca (s.221)

Kelime aslı "*kaplı ılıca*" olup daha sonra haplologie (hece düşmesi) sonucu "*kaplıca*" şekline girmiştir.

kırbaç : bir ucuna sıırım bağlanarak yapılmış hayvanlara vurma aracı, kamçı (s.235)

Bu sözcük "*kır-*" fiilinden, '*-maç+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiş olup Azerî Türkçesinde "*kırmaç*" şekli de kullanılmaktadır. (*burmaç 'ucu eğri demir', dil-meç 'yırtmaç', eğirt-meç 'iplik bükecek aygıt, iğ', gizlenmeç>gizlenmeç 'saklanma oyunu', tola-maç>tolambaç 'eğri büğrü', vb.*)

kızak : kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt (s.237)

Kızak kelimesi Türkçedeki "kaymak" anlamındaki "*kaz-*" fiilinden, '*-ak+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. Kelime daha sonra ses değişmesi nedeniyle "*kızak*" şekline girmiştir. *kazak* > *kızak*

kızan : erkek çocuk, delikanlı; çoluk çocuk (s.237)

Kitapta kaynağı bilinmeyen kelime olarak gösterilen sözcük, "*kız*" isminden, çokluk ifade eden '+an+' ekiyle türetilmiştir. (*er+en, ogul+an, uruk+an, ört+en 'alevler' vb.*)

kömür : bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt (s.252)

Bu kelime, "yanmak" anlamındaki "*köy-*" fiilinden, '*-mür+*' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *köymür* > *kömür* (*köy-dür- 'yaktırmak', köydür-ül- 'yaktırılmak', köy-in- 'yanmak', köy-mek 'yanma', köyn-e- 'yanmak', köyn-ük 'yanık', köy-ür- 'yakmak' vb.*)

kulak : işitme organı, kulak ET *kulkak* (s.256)

Türkçe "işitmek" anlamındaki "kul-" fiilinden, '-kak+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *kulkak* > *kulgak* > *kulak* (*bat-gak* 'batak', *ısr-gak* 'küpe', *kap-gak* 'kapak', *tam-gak* 'damak, boğaz' vb.)

palaz : kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu (s.340)

Bu kelime "çocuk, yavru" anlamındaki "bala" isminden '+z+' ekiyle türetilmiştir. *balaz* > *palaz* (*kund+uz*, *kap+uz* 'kapçık', *küt+üz* 'tıknaş', *toñ+uz*, *top+uz* vb.)

peltek : dilini dişleri arasına alır gibi konuşan ET *beltek* (s.349)

Türkçedeki "burkulmak, ezmek" anlamında kullanılan "bert-" fiilinden '-ek+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. *bert-ek* > *peltek*

serçe : koyu boz renkli ötücü bir kuş ET *seçe* (s.395)

Bu kelime "seç-" fiilinden, '-e+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. Kelimenin bünyesinde bulunan 'r' ünsüzü daha sonra türemiştir. Kelimenin Eski Türkçede "seçe" şeklinde kullanımı da bunu göstermektedir. *şeçe* > *serçe* (*ek-e* 'saban', *ber-e* 'yara', *etek-e* 'terbiye eden' vb.)

sögüş : kızartmalık et; iyice kaynatılmış et ET *sögüş* (s.407)

Türkçede "kızarmak" anlamındaki "sög-" fiilinden, '-üş+' fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. (*bus-uş* 'keder', *oz-uş* 'kurtuluş', *tañ-uş* 'mucize', *ud-uş* 'takip', *yul-uş* 'fidye' vb.)

yaprak : yaprak ET *yapurgak* (s.478)

Bu kelime Türkçede "örtmek" anlamındaki "yap-" fiilinden, '-ur-' fiilden fiil yapma ekiyle önce örtünmek anlamındaki "yapur-" fiili yapılmış, daha sonra da '-gak+' fiilden isim yapma ekiyle *yapurgak* ismi türetilmiştir. *yapurgak* > *yaprak* (*kay-gak* 'kayak', *or-gak* 'orak', *sus-gak* 'maşrapa', *tur-gak* 'sığınak' vb.)

yorgan : yatak örtüsü, yorgan ET *yogurkan* (s.282)

Türkçede "örtmek" anlamındaki "yab-" fiilinden, önce '-ur-' fiilden fiil yapma ekiyle "yabur-" fiili türetilmiş, bu fiilden de '-gan+' fiilden isim yapma ekiyle "yaburgan" kelimesi yapılmıştır. *yaburgan* > *yorgan* (*sar-gan* 'sarmaşık', *tayan-gan* 'dayanak', *yapur-gan* 'yaprak' vb.)

yüksük : dikiş dikerken iğnenin parmağa batmasını önlemek için parmağın ucuna takılan kesik köni şeklinde koruncak ET *yüksük* (s.484)

Önce Türkçede "dikiş dikmek" anlamındaki "yi-/yü-" fiilinden, '-k+' ekiyle dikiş anlamındaki "yik/yük" ismi yapılmış, sonra da bu kelimedden '+si-k+ / +sü-k+' isimden isim yapma ekiyle "yüksük" türetilmiştir. (*bagır+suk*, *kañ+sık* 'üvey', *kav+sık* 'çakmak taşı çakmak için kullanılan demir', *yaram+sık* 'hilekâr' vb.)

yüzük : parmağa takılan genellikle metal halka ET *yüzük* (s.484)

Bu kelime, Türkçede "eklem, mafsâl" karşılığı kullanılan "yüz" isminden, '+ük+' ekiyle türetilmiş olduğu açıkça görülmektedir. (*ög+ük 'sevimli, sevgili', top+uk, yürt+ük 'delik', kag+uk 'kese vb.'*)

Sayın Sevan Nişanyan'ın kitabının bundan sonraki baskısında, değindiğimiz bu hususları göz önüne alacağını ümit eder, çalışmalarında başarılar dileriz..